

Bożena Mroczek¹, Alina Kędzia², Magdalena Trzasczka¹, Anna Szwała¹,
 Agnieszka Mosiejczuk¹, Urszula Urban¹, Anna Waś¹, Magdalena Tomczuk¹

¹Samodzielna Pracownia Pielęgniarstwa Rodzinnego Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie

²Zakład Historii Medycyny i Etyki Lekarskiej Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie

S tan wiedzy na temat Kodeksu Etyki Zawodowej wśród pielęgniarek i położnych

The level of knowledge of the Code of Ethics among nurses and midwives

Adres do korespondencji:

Magdalena Trzasczka
 Teresin 30, 64–980 Trzcianka
 tel.: 606 165 880, 665 73 77 46
 e-mail: oczkop@op.pl

STRESZCZENIE

Wstęp. Etyka zawodowa „jest zespołem zasad i norm, które określają poprawny z moralnego punktu widzenia sposób zachowania się i postępowania przedstawicieli określonej grupy zawodowej. Uporządkowany i zapisany zespół norm etyki zawodowej to kodeks etyki zawodowej”. Aby móc dokonać słusznego wyboru, każda pielęgniarka powinna znać Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej. Wdrażanie reguł prawnych wskazuje na najlepsze przygotowanie dotyczące wiedzy teoretycznej i praktycznej niezbędnej do profesjonalnego wykonywania zawodu.

Cel pracy. Celem pracy było poznanie stanu wiedzy na temat Kodeksu Etyki wśród studentów Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie.

Materiał i metody. Grupę badaną stanowiło 88 studentów Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. Badanie przeprowadzono wśród studentów I roku niestacjonarnych studiów magisterskich (31 osób), I roku stacjonarnych studiów magisterskich (18 osób) oraz tak zwanych studiów „pomostowych” (39 osób). W badaniach wykorzystano ankietę skonstruowaną przez jedną z autorek pracy. Uzyskane wyniki poddano analizie statystycznej.

Wyniki i wnioski. W pytaniu dotyczącym częstości pojawiania się wątpliwości etycznych 46 pielęgniarek odpowiedziało, że pojawiają się bardzo rzadko, u 29 pielęgniarek pojawiają się kilka razy w miesiącu, 7 nie zetknęło się z takim problemem, zaś 6 pielęgniarek odpowiedziało, że zdarza się to kilka razy w tygodniu. Respondentów zapytano, czy czują potrzebę organizowania szkoleń, konferencji, kursów na tematy etyczne. Znaczna część (77%) widzi potrzebę organizowania takich spotkań z udziałem filozofów, etyków, osób duchowych czy socjologów, 9% wykazuje taką chęć jedynie w gronie pielęgniarek na szkoleniach zakładowych, zaś 7% twierdzi, że spotkania tego typu powinny odbywać się, ale jedynie w kręgu pracowników danego oddziału/przychodni. Natomiast 6% zupełnie nie widzi takiej potrzeby.

Problemy Pielęgniarstwa 2008; 16 (4): 369–373

Słowa kluczowe: etyka, Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej, zasady

ABSTRACT

Introduction. Professional ethics „is a system of rules and norms which provide an exemplary, from the moral point of view, way of behaviour of a given professional group’s representatives. This ordered and written down system of professional ethics norms is a code of professional ethics”. To be able to make a right choice, each nurse should know The Professional Code of Ethics for Nurses and Midwives. Imposing the rules of law points to the best theoretical and practical preparation indispensable to performing the profession competently and efficiently.

Aim. The aim of the paper was to obtain some information about the level of knowledge of the code of ethics among nurses and midwives of the Pomeranian Medical Academy in Szczecin.

Material and methods. The research group consisted of 88 Pomeranian Medical Academy students from Szczecin. The research was conducted among 31 I year MA extra-mural students, 18 I year MA

daily students and among 39 complementary studies students. A questionnaire designed by one of the authors of the paper was filled in. The obtained results from the questionnaire were used in the statistical analysis.

Results and conclusions. In the question about the frequency of feeling ethical doubts, 46 nurses said they had them very rarely, 29 nurses felt them a few times a month, 7 nurses did not have them and 6 nurses claimed they voiced ethical doubts a few times a week.

The respondents were also asked if they had a need of organizing workshops, conferences or courses on ethical aspects. A huge majority of them (77%) said they had a need of organizing such workshops with philosophers, ethicists, priests or sociologists. Next, 9% of respondents had that need only in nurses' circles during hospital workshops and 7% thought that these workshops should be organized only in the circle of medical department workers or clinic ones. Finally, 6% of students admitted they did not have such a need at all.

Nursing Topics 2008; 16 (4): 369–373

Key words: ethics, The Professional Code of Ethics for Nurses and Midwives, rules

Wstęp

Dynamiczny rozwój nauk przyrodniczych wiąże się z występowaniem różnorodnych problemów. Formułowanie zasad postępowania, wykorzystywanie najnowszych osiągnięć przyczynia się do świadczenia profesjonalnych usług medycznych. Pielęgniarstwo to zawód bardzo szczególny. Z jego istoty wynika, że jest nierozdzielnie połączony z etyką, gdyż zasady moralne kształtują podstawy tego zawodu. Etyka zawodowa „jest zespołem zasad i norm, które określają poprawny z moralnego punktu widzenia sposób zachowania się i postępowania przedstawicieli określonej grupy zawodowej. Uporządkowany i zapisany zespół norm etyki zawodowej to kodeks etyki zawodowej” [1]. Podczas wykonywania różnorodnych czynności zawodowych każda pielęgniarka swoje postępowanie rozpatruje zarówno w aspekcie organizacyjno-technicznym, jak i etycznym [2]. Jako podstawową zasadę etyczną uznano tę, która wskazuje, że człowiek powinien postępować tak, jak sam chciałby, aby inni postępowali wobec niego. Już Florencia Nightingale, uznana za twórczynię pielęgniarstwa, zauważyła potrzebę postępowania w pracy pielęgniarki według zasad etycznych. W popularnej encyklopedii słowo „etyka” oznacza „naukę opisującą zjawisko moralności z punktu widzenia stosunków międzyludzkich, to nazwa dyscypliny filozoficznej zajmującej się analizą wartości i powinności moralnych” [3]. Aktem prawnym gwarantującym przestrzeganie praw pacjenta jest Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 grudnia 2003 roku zawierający zasady etyki. Nie oznacza to jednak, że Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej jest panaceum na dylematy moralne. Etyczny dylemat to „wybór, który odwołuje się do przekonań każdego z nas, do tego co uważamy za pożądane, słuszne w świetle wartości i zasad moralnych” [4]. Głównym

powodem powstawania dylematów etycznych jest konflikt moralny pomiędzy prawem pacjenta a powinnością pielęgniarki [5]. Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej oraz ustawy odnoszące się do zawodu regulują zasady postępowania w sytuacjach budzących wątpliwość, dlatego znajomość ich jest zarówno koniecznością, jak i ochroną siebie samego. Ma to ogromne znaczenie, gdyż w obecnym świecie normy i zasady moralne mają charakter względny i często podlegają modyfikacjom. Należy pamiętać, że w dążeniu do współtworzenia praw regulujących zawód pielęgniarki niezbędna jest znajomość istniejących już uregulowań prawnych. Aleksandrowicz, znany etyk, stwierdził: „... gdy medycyna traci kontakt z filozofią i etyką to dotyka ją los rośliny odciętej od korzeni — usycha...” [6].

Cel pracy

Celem badań było sprawdzenie poziomu wiedzy pielęgniarek na temat zasad etycznych, którymi powinny posługiwać się każdego dnia w swojej pracy oraz ich przydatność w praktyce pielęgniarstwa.

Materiał i metody

Badania przeprowadzono w grupie studentów studiów stacjonarnych, niestacjonarnych i tak zwanych „pomostowych” na kierunku pielęgniarstwo Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. W badaniu wzięło udział 88 osób, które są aktywne zawodowo i w dalszym ciągu podnoszą swoje kwalifikacje zawodowe. Respondentów zapytano o znajomość Kodeksu Etyki Zawodowej i ustaw współistniejących, a także o sytuacje budzące wątpliwość w praktyce zawodowej i sposoby ich rozwiązania. Respondenci różnili się pod

względem wieku, stażu pracy, dotychczasowego poziomu wykształcenia. Zdecydowaną większość ankietowanych (67%) stanowiły osoby w przedziale wiekowym 31–40 lat. Pozostałe 31% to osoby w wieku 41–50 lat i 2% — 26–30 lat.

Wyniki

Zasady etyki zawodowej pielęgniarzek i położnych wynikają z dbałości o prestiż zawodu, podnoszenia jego znaczenia, uniwersalnych zasad etycznych i respektowania świata wartości podopiecznych oraz ich celów.

Ankietowani, zapytani o konieczność doskonalenia zawodowego i rozwoju własnych zawodowo-moralnych kompetencji, jedynie w 7% odpowiedzieli poprawnie, wskazując, że każda pielęgniarka ma taki obowiązek, ale tylko w zakresie działalności naukowo-badawczej i edukacyjnej. Zdecydowana większość badanych (79%) stała na stanowisku, że konieczność ta wynika z pełnionego obowiązku moralnego. Tylko 6% respondentów uważa, że obowiązek doskonalenia podyktowany jest uzyskaniem wymaganego dokumentu w praktyce pielęgniarstwa, a 8% traktuje tę konieczność jako sprawę zupełnie prywatną (ryc. 1). W nawiązaniu do obowiązku ustawicznego kształcenia warto zauważyć, że w ciągu ostatnich 3–5 lat w dodatkowych kursach, szkoleniach, konferencjach wzięło udział 42% ankietowanych, a ponad połowa (58%) chęci tej nie wykazała. Być może to jest przyczyną tak niskiego poziomu wiedzy na temat etyki zawodu.

Obowiązek udzielania pierwszej pomocy w sytuacjach nagłych i stanach zagrożenia życia spoczywa na każdym człowieku, tym bardziej na wykwalifikowanej kadrze medycznej. Aż 99% ankietowanych bezbłędnie wskazało taką odpowiedź, a 1% uwarunkował udzielenie pomocy od konieczności odbycia kursu kwalifikacyjnego (ryc. 2).

Tylko 76% respondentów zawsze przestrzega zapisów Karty Praw Pacjenta, 23% czasami, a 1% ankietowanych wskazało, że nikt z personelu tych praw nie przestrzega (ryc. 3).

Aby wykonać jakiegokolwiek świadczenia wobec pacjenta, pielęgniarka musi uzyskać jego zgodę. W momencie, gdy pacjent nie wyraża zgody, 90% ankietowanych informuje pacjenta o możliwych skutkach jego decyzji i próbuje przekonać do zmiany decyzji, 7% respondentów jedynie informuje o możliwych skutkach takiej decyzji bez próby przekonania pacjenta, 2% realizuje świadczenia wbrew woli pacjenta, co jest łamaniem jego praw, a 1% wykazuje zaniechanie dalszych świadczeń.

Większość respondentów (90%) jest świadoma, że ma prawo odmowy wykonania zleceń lekarskich bez wyraźnego polecenia na piśmie, które da możliwość

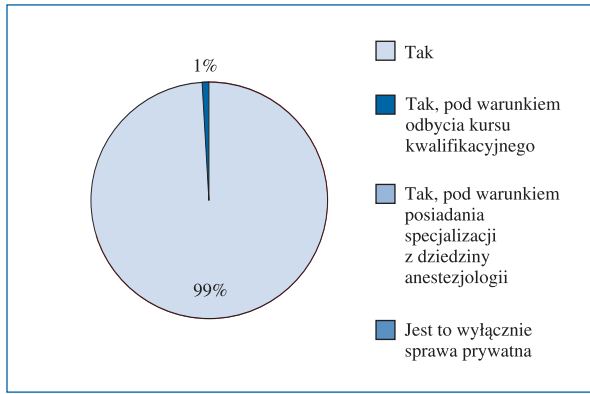
Rycina 1. Doskonalenie zawodowe pielęgniarzek i położnych

Figure 1. Professional perfecting of nurses and midwives

identyfikacji lekarza. Wyjątek mogą stanowić jedynie sytuacje nagłe, będące zagrożeniem życia. W sytuacji popełnienia błędu medycznego, osoba, która ten błąd popełniła powinna powiadomić odpowiednie osoby z zespołu terapeutycznego. Uznanie takiego postępowania za słuszne uznało 94% badanych, pozostałe osoby pomagają osobie, która popełniła błąd bez powiadomienia osób z zespołu terapeutycznego (4%), 1% obserwuje stan pacjenta i także 1% powstrzymuje się od jakichkolwiek działań do momentu wystąpienia komplikacji.

Konieczność przekazywania wiedzy i umiejętności zawodowych nakłada na każdą pielęgniarkę Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej Rzeczypospolitej Polskiej. Świadomych tego jest 79% respondentów, pozostałe osoby wskazują na taką ewentualność jedynie w określonych sytuacjach, a 10% uznaje, że nie jest to obowiązkiem moralnym wynikającym z wykonywanego zawodu, 6% nie ma zdania na ten temat (ryc. 4).

Zawód pielęgniarzek i położnych chroni Kodeks Etyki Zawodowej. W przypadku gdy pewne działania nie są określone w tym dokumencie, należy odwołać się do Ustawy o zawodzie pielęgniarzek i położnych, Orzecznictwa Naczelnego Sądu Pielęgniarek i Położnych, Uchwały Samorządu Pielęgniarek i Położnych oraz postępować według zasad dobrej praktyki i zgodnie z dobrym obyczajem. Możliwość odwołania się do wszystkich wyżej wymienionych dokumentów wskazało jednak jedynie 59% respondentów. Pozostałe osoby nie wiedzą o możliwości korzystania i powołania się na każdy z nich (ryc. 5).

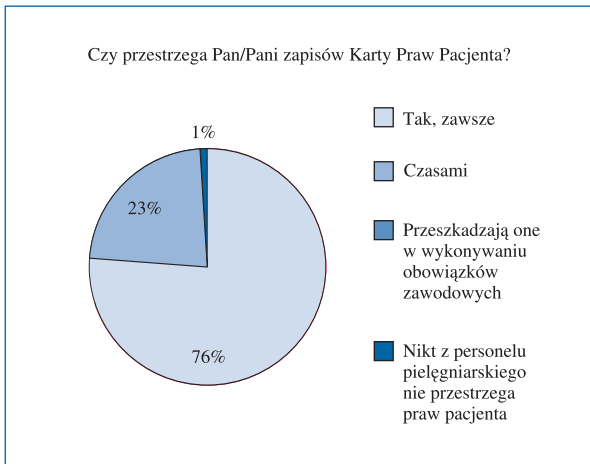

Rycina 2. Obowiązek udzielania pierwszej pomocy przez pielęgniarkę w nagłych przypadkach oraz w sytuacjach zagrażających życiu
Figure 2. Nurses responsibility to give first aid in state of emergency and life treating situations

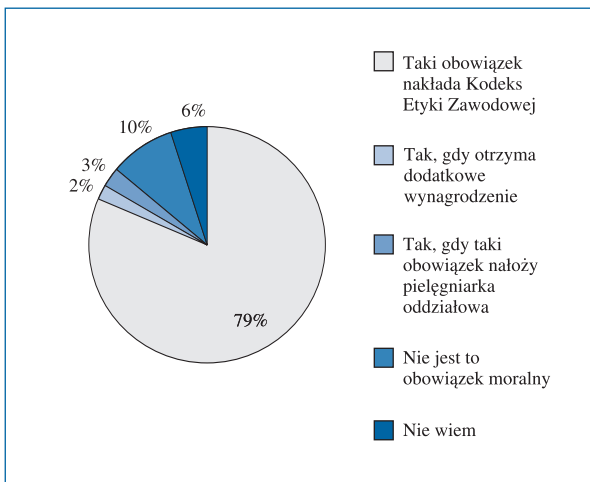

Rycina 5. Postępowanie pielęgniarki/położnej w przypadku zasad niesformułowanych w Kodeksie Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej

Figure 5. Proceedings of a nurse in case of unformulated rules in The Professional Code of Ethics for Nurses and Midwives

Rycina 3. Przestrzeganie zapisów Karty Praw Pacjenta
Figure 3. Observance of record of The Patient's Law Card

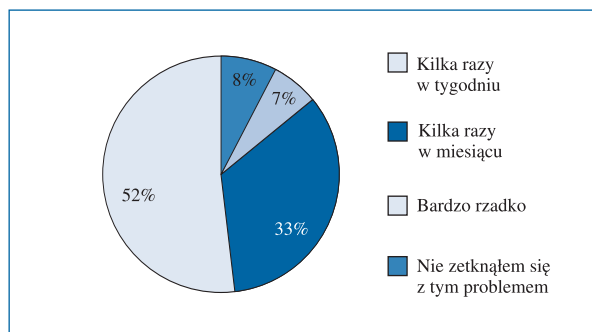

Rycina 4. Obowiązek przekazywania wiedzy i umiejętności zawodowych
Figure 4. The responsibility of passing knowledge and abilities

Badanych zapytano o sytuacje budzące wątpliwości etyczne w ich pracy zawodowej. Odpowiadając na to pytanie, badani mieli do wyboru następujące kategorie odpowiedzi: kilka razy w tygodniu, kilka razy w miesiącu, bardzo rzadko, nie zetknąłem się z takim problemem. Ponad połowa (52%) ankietowanych wykazała, że bardzo rzadko spotyka się z taką sytuacją, 33% kilka razy w miesiącu, 7% kilka razy w tygodniu, a 8% wykazało brak sytuacji budzących wątpliwości etyczne (ryc. 6).

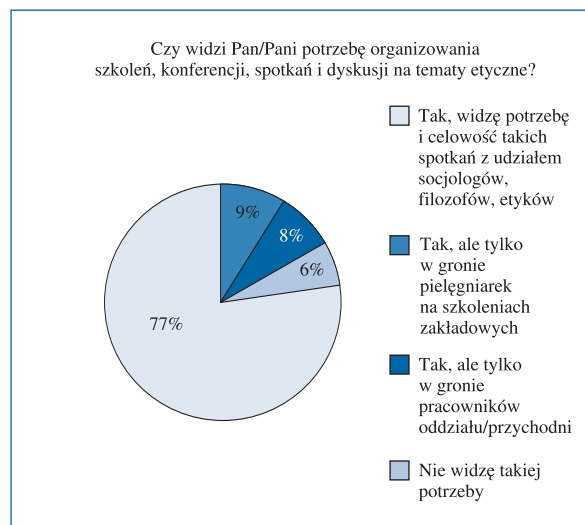
W rozwiązaniu sytuacji trudnych często proszoną o pomoc grupą są koleżanki z pracy (23%), 11% ankietowanych polega na pomocy ze strony rodziny (osób z najbliższego kręgu). Największą grupę badanych stanowiły osoby, które nie korzystają z porad innych osób, starając się samemu rozwiązać problem i polegać na własnej wiedzy i doświadczeniu. Dane te wskazują, że ankietowani chętniej w sytuacjach wątpliwych polegają na własnym zdaniu, niż na fachowej pomocy innych osób (ryc. 7).

Respondentów zapytano, czy czują potrzebę organizowania szkoleń, konferencji, kursów na tematy etyczne. Znaczna część (77%) widzi potrzebę organizowania takich spotkań z udziałem filozofów, etyków, osób duchownych czy socjologów, 9% wykazuje taką chęć jedynie w gronie pielęgniarek na szkoleniach zakładowych, 8% natomiast twierdzi, że spotkania tego typu powinny być, ale jedynie w kręgu pracowników danego oddziału/przychodni, natomiast 6% zupełnie nie widzi takiej potrzeby (ryc. 8).

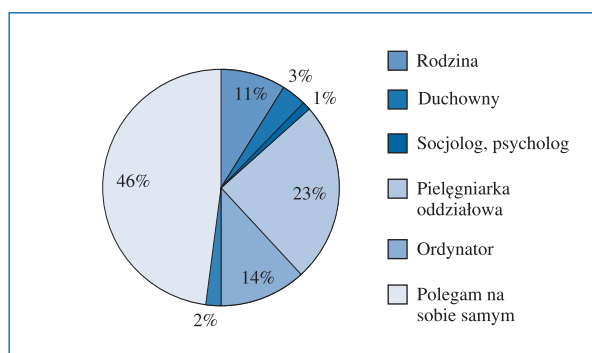
Rycina 6. Częstość występowania wątpliwości etycznych w praktyce zawodowej

Figure 6. The frequency of feeling ethical doubts in practice

Rycina 8. Potrzeba organizowania szkoleń, konferencji, spotkań i dyskusji na tematy etyczne

Figure 8. The need of organizing trainings, conferences, meetings and discussions on ethical subjects

Rycina 7. Do kogo najczęściej zwracamy się po pomoc w podejmowaniu decyzji etycznych w pracy zawodowej

Figure 7. To whom we can turn to in case of making ethical decisions in practice

Wnioski

Poziom wiedzy pielęgniarek na temat etyki zawodu jest niezadowalający i ukazuje względnie duże deficyty wiedzy na podany temat. Analizując powyższe dane, można zauważyć, że 67% pielęgniarek potrzebuje pogłębienia wiedzy z zakresu etyki, także poprzez dyskusje z innymi profesjonalistami. Znajomość praw i obowiązków wynikających z aktów prawnych regulujących zawód pielęgniarki/położnej jest niewystarczająca i wskazuje na niski poziom wiedzy z tego zakresu. Nieznajomość praw i obowiązków wynikających z wykonywanego zawodu pielęgniarki/położnej może mieć

poważne konsekwencje prawne i moralne, dlatego znajomość ich jest tak ważna w praktyce zawodowej, zapewniając jednocześnie większe bezpieczeństwo pacjentom.

Piśmiennictwo

1. Rogala-Pawelczyk G. Etyka pielęgniarek czy etyka pracownika medycznego? W: Rogala-Pawelczyk G., Kler M., Śpiewankiewicz J. (red.). Ogólnopolska Konferencja pt. Wartości moralne, etyczne i odpowiedzialność w pracy pielęgniarki i położnej. Materiały konferencyjne. Warszawa 3–5 kwietnia 2006: 14.
2. Wrońska I., Kowalczyk T. Wybrane dylematy etyczne pielęgniarek sanatoryjnych. *Problemy Pielęgniarstwa* 1994; 2 (4): 36.
3. Wrońska I., Kowalczyk T. Wybrane dylematy etyczne pielęgniarek sanatoryjnych. *Problemy Pielęgniarstwa* 1994; 2 (4): 38.
4. Wrońska I. Pielęgniarstwo a etyka. *Pielęgniarka i Położna* 1991; 11 (12): 7.
5. Stopka A. Kodeks Etyki jako zawodowa powinność. W: Rogala-Pawelczyk G., Kler M., Śpiewankiewicz J. (red.). Ogólnopolska Konferencja pt. Wartości moralne, etyczne i odpowiedzialność w pracy pielęgniarki i położnej. Materiały konferencyjne. Warszawa 3–5 kwietnia 2006: 51.
6. Jędrzejewska L. Etyka w zawodzie położnej. W: Rogala-Pawelczyk G., Śpiewankiewicz J. (red.). Ogólnopolska Konferencja pt. Wartości moralne, etyczne i odpowiedzialność w pracy pielęgniarki i położnej. Materiały konferencyjne. Warszawa 3–5 kwietnia 2006: 67.